

Raport z przestrzegania w Polsce zasady jawnego procesu i publicznego ogłoszenia wyroku w czerwcu 2020

Bartosz Pilitowski | Bogna Kociołowicz-Wiśniewska

Fundacja Court Watch Polska | Toruń 2020

Spis treści

ver.1.1

Wprowadzenie	1
Jawność wg zarządzeń prezesów sądów	3
Jawność w praktyce – wyniki obserwacji	9
Dostępność informacji na sądowych stronach internetowych	13
Podsumowanie	14
Wnioski	15
Rekomendacje	16
O Fundacji Court Watch Polska	18

Wprowadzenie

Wraz z wprowadzeniem ograniczeń dotyczących przemieszczania i gromadzenia się w związku z pandemią COVID-19 skrupulatnie śledziliśmy wpływ pandemii na wymiar sprawiedliwości. Szczególną uwagę zwracaliśmy na to, czy powołując się na względy bezpieczeństwa czy ograniczenia infrastrukturalne, władze nie naruszają art. 45 Konstytucji, czyli prawa do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy przez sąd.

Nasz niepokój wzbudziły rekomendacje wydane zarówno przez Stowarzyszenie Sędziów Polskich Iustitia¹, jak i Ministerstwo Sprawiedliwości², aby zakazać wstępu

---

¹ <https://www.iustitia.pl/83-komunikaty-i-oswiadczenia/3830-rekomendacje-ssp-iustitia-dotyczace-funkcjonowania-sadow-podczas-pandemii-koronawirusa> [dostęp: 23.06.2020]

² https://www.adwokatura.gdansk.pl/upload/files/inne/pismo_do_psa_1852020.pdf [dostęp: 23.06.2020]

na jawne rozprawy i posiedzenia publiczności. Zrozumiałe jest wprowadzenie środków ostrożności, łącznie z ograniczeniem liczby osób, które mogą znajdować się w poszczególnych pomieszczeniach sądów. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z roku 1997 nie pozwala jednak na całkowite wyeliminowanie udziału publiczności w rozprawach, czy to przez wprowadzenie zakazu zarządzeniem prezesa sądu, czy przez brak zapewnienia warunków do tego, aby publiczność mogła obserwować i przysłuchiwać się procesom.

Dlatego 23 maja 2020 skierowaliśmy do obu instytucji list otwarty z apelem, aby zmodyfikowały zalecenia, ponieważ ich wdrożenie oznaczałoby niedopuszczalne ograniczenie prawa do jawnego procesu. Stowarzyszenie Iustitia zareagowało modyfikując swoje zalecenia³. Ministerstwo nie. W wielu sądach prezesi i dyrektorzy wprowadzili więc zarządzenia, które nie tylko ograniczają, ale także uniemożliwiają udział publiczności w rozprawach. Dotarły do nas też sygnały, że także tam, gdzie prezesi wprowadzili jedynie ograniczenia, w praktyce odmawia się dostępu publiczności do sal rozpraw.

Postanowiliśmy zbadać z jak dużą skalą naruszeń prawa mamy do czynienia. Z pomocą wolontariuszy przeprowadziliśmy monitoring przestrzegania zasady jawności obejmujący Sąd Najwyższy oraz wszystkie sądy powszechne i administracyjne w kraju (łącznie 392 sądy). Sprawdziliśmy, w których sądach wprowadzono ograniczenia lub zakazy udziału publiczności w procesach i w jaki sposób zakomunikowano je na stronach internetowych sądów. W wybranych 30 sądach nasi wolontariusze sprawdzili także jak ograniczenia działają w praktyce czyli, czy postępując zgodnie z dodatkowymi wymogami ustanowionymi zarządzeniem obywatel może w praktyce wykonać swoje prawo do uczestnictwa w jawnej rozprawie lub posiedzeniu.

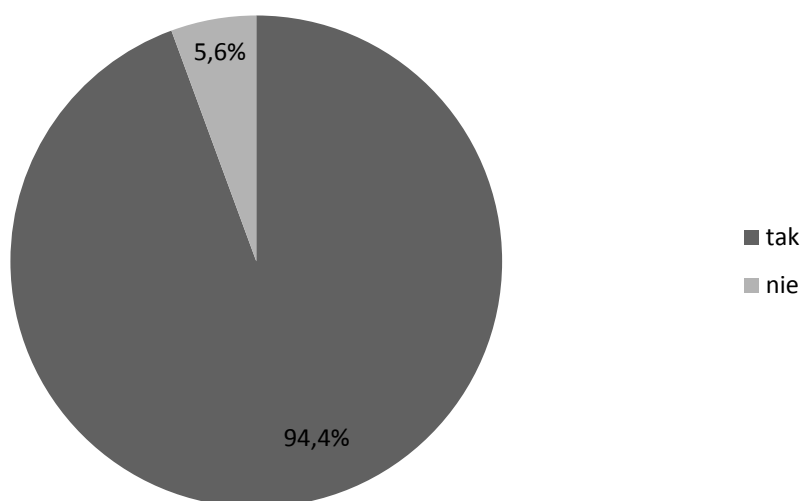
---

³ <https://www.iustitia.pl/83-komunikaty-i-oswiadczenia/3866-aktualizacja-rekomendacji-z-dnia-9-maja-2020-roku-w-zwiazku-z-przywroceniem-dzialalnosci-sadow> [dostęp: 23.06.2020]

Dostęp publiczności wg zarządzeń prezesów sądów

Zarządzenia prezesów sądów zmieniające zasady dostępu do budynku w związku ze stanem epidemii udało się nam znaleźć na stronach internetowych 94% (370 z 392) sądów. W przypadku 88% (345) sądów zarządzenia zawierały zapisy ograniczające lub wręcz zakazujące wstępu publiczności do sądu.

Wykres 1. Czy na stronie internetowej sądu zamieszczono zarządzenie dotyczące zasad funkcjonowania sądu w czasie pandemii? (N=392)

W treści zarządzeń wydanych przez prezesów 35,4% (139) sądów znalazły się zapisy bezwzględnie wykluczające udział publiczności w jawnych rozprawach sądowych, nie pozostawiając możliwości ich zniesienia – chociażby zgodą prezesa sądu. Zakaz wstępu często nie był wyrażony wprost – zamiast niego publikowano listę osób uprawnionych do wstępu do budynku sądu, na której próżno szukać przedstawicieli publiczności. Oto przykład:

Poza pracownikami Sądu Rejonowego w Nowej Soli wstęp do budynku mają jedynie: 1. osoby udające się do Biura Podawczego

pojedynczo i tylko w przestrzeni obejmującej drogę do tego biura 2. Osoby wezwane na termin posiedzenia lub rozprawy lub zawiadomione o tym terminie, pełnomocnicy tych osób, prokuratorzy i opiekunowie wezwanych (zawiadomionych) osób niepełnosprawnych, na określoną w wezwaniu (zawiadomieniu) godzinę 3. Inne osoby za zezwoleniem Prezesa lub Dyrektora sądu Rejonowego w Nowej Soli 4. Funkcjonariusze policji, straży pożarnej, lekarze i ratownicy medyczni pogotowia ratunkowego.

Zarządzenie nr 21/2020 Prezesa SR w Nowej Soli 25.05.2020

r.⁴

Zdarzały się jednak zakazy kategoryczne w formie i treści, wskazujące, że ich autor zdaje sobie sprawę z prawdopodobieństwa pojawienia się na rozprawie osób chcących wziąć w niej udział w charakterze publiczności, jednak świadomie im tego zabrania:

Wyłącza się do odwołania możliwość udziału publiczności w posiedzeniach i rozprawach, w tym w posiedzeniach związanych z publikacją orzeczeń.

Zarządzenie nr 35/2020 Prezesa i Dyrektora SR w
Węgrowie z 27.05.2020 r.⁵

W okresie od 25 maja 2020 r. do odwołania, zakazuje się wstępu do budynku sądu innych osób niż wzywane do udziału w posiedzeniu, osób towarzyszących wezwanym w charakterze opiekuna lub też wykazujących inną niezbędną potrzebę. Ograniczenie dotyczy przede wszystkim osób chcących brać udział w jawnych posiedzeniach w charakterze publiczności.

Zarządzenie Nr 21/2020 Prezesa SR w Żaganiu z 25.05.2010

r.⁶

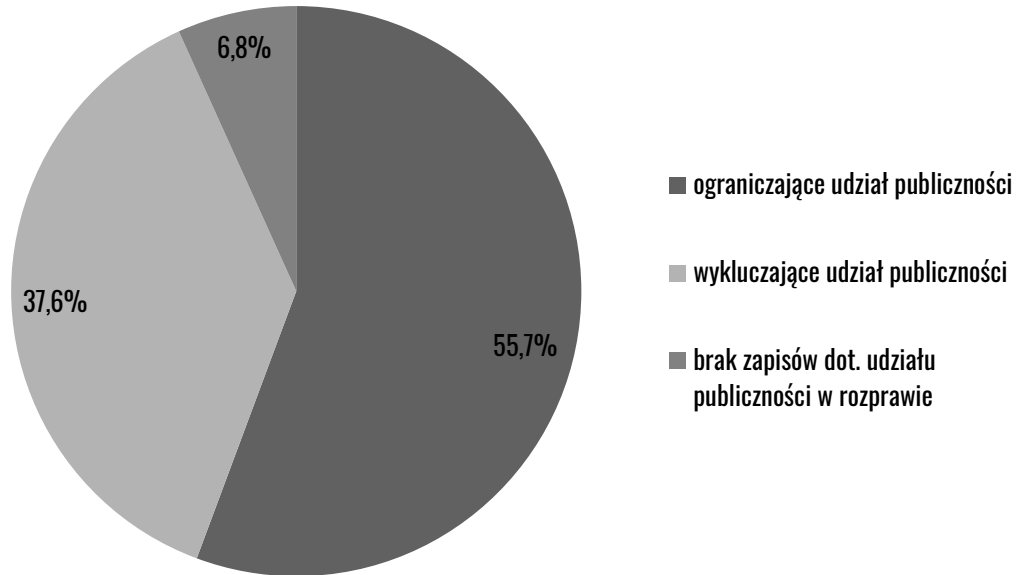
---

⁴ https://www.nowa-sol.sr.gov.pl/0058L/data/download/1016_doc00466320200526102205.pdf [Dostęp: 17.06.2020]

⁵ <https://www.wegrow.sr.gov.pl/download/35/36009/Zarzadzenienr352020-organizacjapracy.pdf> [Dostęp: 17.06.2020]

⁶ https://www.zagan.sr.gov.pl/0061L/data/download/1461_Zarzadzenie_Prezesa_nr_21_2020.pdf [Dostęp: 17.06.2020]

Wykres 2. W zarządzeniu prezesa sądu dotyczącym działania sądu w czasie

pandemii znalazły się zapisy (N=370):

Najwięcej zarządzeń, w 52,6% (206) sądów, zawierało regulacje, które w praktyce ograniczały możliwość udziału publiczności w jawnych rozprawach sądowych. Przykład takich zapisów stanowi wymóg każdorazowego uzyskania zgody prezesa sądu, przewodniczącego składu sędziowskiego lub innej osoby, aby uczestniczyć w rozprawie w charakterze publiczności. Tego typu regulacje obecne były w treści zarządzeń obowiązujących w 39,5% (155) sądów. Takie regulacje stanowią potencjalnie zagrożenie dla prawa do jawnego rozpatrzenia sprawy i publicznego ogłoszenia wyroku, ponieważ nie tylko wiążą się z koniecznością podjęcia dodatkowych starań – złożenia wniosku z zachowaniem terminu, uzyskania karty wstępu, a nawet umotywowania chęci obserwowania rozprawy – ale dopuszczają sytuacje, w których obywatela spotka odmowa uczestnictwa niemająca podstawy ustawowej. Przykłady takich zapisów przytaczamy poniżej.

Ograniczenie obecności na salach rozpraw w sądzie jedynie do osób wezwanych lub zawiadomionych (uczestników postępowań sądowych). W szczególnie uzasadnionych przypadkach sędzia referent może zezwolić na obecność na rozprawie publiczności. Zezwolenie należy uzyskać przed terminem rozprawy, składając pisemnie lub mailowo wniosek.

Zarządzenie 17/2020 Prezesa SR w Międzyrzeczu z
27.05.2020 r.⁷

Celem zachowania zasady jawności rozprawy z jednoczesnym zachowaniem zasady bezpiecznego procedowania rozszerzam zasadę wstępu do budynku, w tym wstępu na salę rozpraw, poprzez wpuszczenie osób wskazanych przez Przewodniczącego Wydziału lub składu orzekającego. Osoba zainteresowana uczestnictwem w rozprawie lub posiedzeniu jawnym w charakterze publiczności jest zobowiązana najdalej na dwa dni robocze przed rozprawą lub posiedzeniem zgłosić zainteresowanie uczestnictwem w rozprawie mailem lub telefonicznie. O ilości osób mogących wejść na salę decyduje przewodniczący posiedzenia, biorąc pod uwagę konieczność bezpiecznego rozmieszczenia uczestników' postępowania na sali rozpraw. Przewodniczący składu informuje ochronę Sądu o uprawnieniu tej osoby do wejścia na teren Sądu. Jeżeli z uwagi na warunki rozprawy ilość osób mogąca wejść na salę jest ograniczona, decyduje kolejność zgłoszeń.

Zarządzenie Adm. 0111-41/20 Prezesa SR w Kościerzynie z
25.05.2020 r.⁸

Dostęp do budynków Sądu Apelacyjnego w Lublinie zapewniony zostaje wyłącznie dla publiczności w przypadku uzyskania karty

---

⁷ <http://miedzyrzecz.sr.gov.pl/zarzadzenie-nr-172020-prezesa-sadu-rejonowego-w-miedzyrzeczu-z-dnia-27-maja-2020r,new,mg,1.html,156> [Dostęp: 17.06.2020]

⁸ <http://www.koscierzyna.sr.gov.pl/wp-content/uploads/2020/05/zarz22.05.2020.pdf>
[Dostęp: 17.06.2020]

wstępu na rozprawę lub posiedzenie jawne, wydane na zarządzenie Prezesa Sądu Apelacyjnego w Lublinie, na wniosek złożony co najmniej na 3 dni przed terminem rozprawy lub posiedzenia jawnego. Możliwość udziału publiczności w rozprawach i posiedzeniach jawnych zapewniona zostaje poprzez karty wstępu na sale rozpraw przy zachowaniu reżimu sanitarnego, tj. 1 osoba na 10 m² powierzchni sal rozpraw po uwzględnieniu obecności sędziów, protokolanta, stron, pełnomocników/ obrońców. Osoba chcąc wziąć udział w rozprawie w charakterze publiczności obowiązana jest skontaktować się telefonicznie z Kierownikiem Sekretariatu Wydziału co najmniej na 3 dni przed wyznaczonym terminem posiedzenia. W pierwszej kolejności karty wstępu będą wydawane przedstawicielom mediów.

Zarządzenie nr 69/2020 Prezesa i Dyrektora SA w Lublinie
z 25.05.2020 r.⁹

Prezes lub Wiceprezes Sądu udziela zgody na udział określonej liczby publiczności w rozprawie/posiedzeniu jawnym, jeżeli warunki techniczne sali oraz ilość osób wezwanych/zawiadomionych, pozwala na zachowanie wymogów sanitarnych i zapewnienie bezpieczeństwa wszystkim osobom przebywającym w sali.

Zarządzenie Nr 25/2020 Prezesa i Dyrektora SR w
Zawierciu z 28 maja 2020 r.¹⁰

Podobny skutek niejawności postępowania może przynosić ograniczenie maksymalnej liczby wszystkich osób na sali sądowej, które znaleźliśmy w zarządzeniach obowiązujących w 14,8% (58) sądów. Łatwo wyobrazić sobie sytuację, w której w danej sali sam skład sędziowski, strony, pełnomocnicy i świadkowie, wyczerpią limit maksymalnej liczby osób. Jeśli zabraknie miejsca dla jakichkolwiek

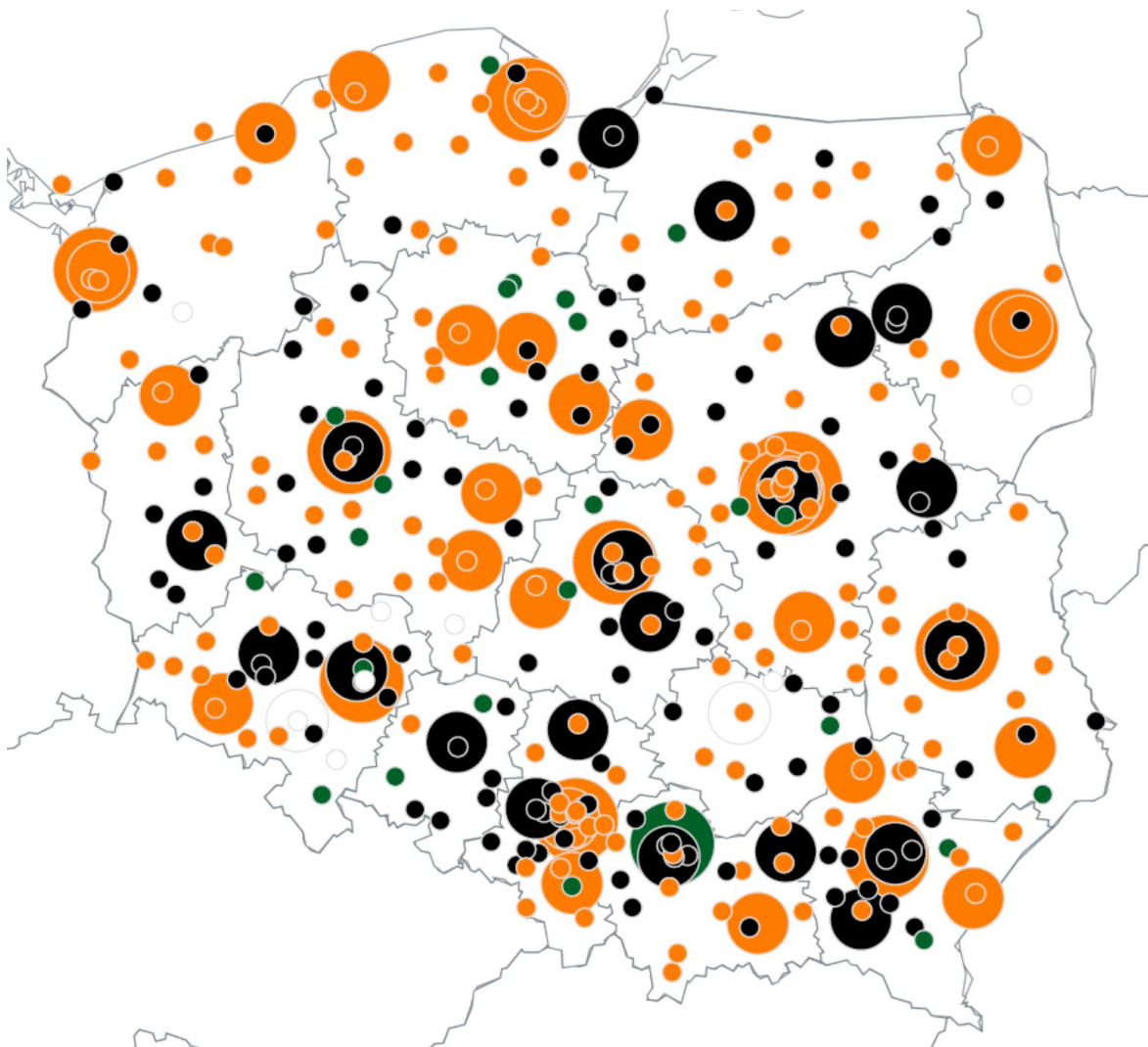
⁹ <http://www.lublin.sa.gov.pl/files/files/news200525/69.pdf> [Dostęp: 17.06.2020]

¹⁰ <https://www.zawiercie.sr.gov.pl/container/2020/informacje-prezes/zarządzenie-nr-25-z-dnia-28.05.2020-r.pdf> [Dostęp: 17.06.2020]

przedstawicieli publiczności, w praktyce postępowanie będzie pozbawione przymiotu zewnętrznej jawności.

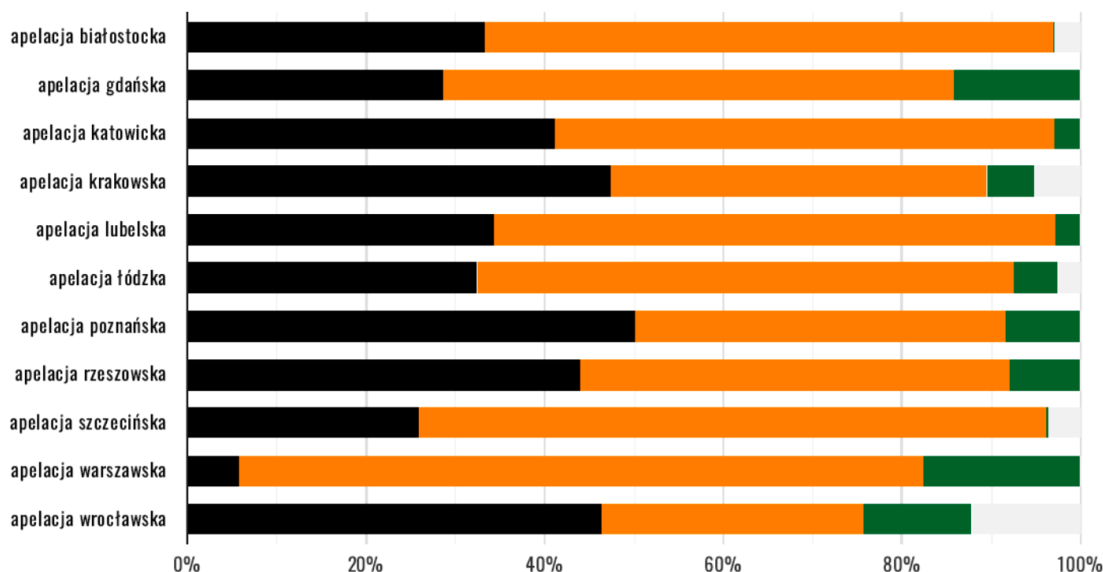
Na tym tle, najmniej groźne dla zasady jawności są te zarządzenia, w których określono limit miejsc przeznaczonych dla publiczności. W teorii takie rozwiązanie gwarantuje możliwość udziału w rozprawach publiczności z zachowaniem reżimu sanitarnego. Niestety takie rozwiązanie znaleźliśmy w przypadku zaledwie 6,6% (26) sądów. Osobnym zagadnieniem jest, to jak realizowana jest w tych sądach w praktyce zasada, że do sali może wejść określona liczba przedstawicieli publiczności.

Rysunek 1: Rozkład geograficzny sądów powszechnych, w których wydano zarządzenia uniemożliwiające udział publiczności (kolor czarny), ograniczające udział publiczności (pomarańczowy) oraz nie zawierające odniesień do publiczności (zielony).

Sytuacja różni się w poszczególnych apelacjach. Najmniej zarządzeń wykluczających udział publiczności w jawnych rozprawach i posiedzeniach wydano w apelacji warszawskiej. Najwięcej w poznańskiej, wrocławskiej i krakowskiej.

Wykres 3: Udział sądów, w których wydano zarządzenia wykluczające (k. czarny), ograniczające (pomarańczowy) lub nieograniczające udziału publiczności (zielony) w poszczególnych apelacjach:

Jawność w praktyce – wyniki obserwacji

Od momentu wznowienia pracy sądów do 12 czerwca naszym obserwatorom udało się przeprowadzić 30 obserwacji, których celem było uchwycenie praktycznego wymiaru realizacji zasady jawności rozpraw sądowych w czasie pandemii COVID-19. Mając świadomość, że to na pracownikach ochrony sądu spoczywa odpowiedzialność za wdrożenie nowych zasad bezpieczeństwa, a jednocześnie są oni pierwszymi osobami, z którymi mamy do czynienia udając się do sądu, poprosiliśmy obserwatorów, aby odnotowali, czy zostali zapytani o cel wizyty w sądzie. W przytłaczającej większości, bo w 29 na 30 przypadków, musieli wytłumaczyć się z

powodów, dla których udali się do sądu. Zdarzało się, że pracownicy ochrony byli zaskoczeni wizytą publiczności, spodziewając się najpewniej, że w sądzie nie stawi się nikt poza stronami, ich pełnomocnikami i świadkami:

Ochroniarz był niemity i zdziwiony, że ktoś chce iść na rozprawę, żeby „sobie posiedzieć”.

SO w Jeleniej Górze

Ochrona nie do końca wiedziała co się dzieje, pytali, czy jestem na liście uczestników.

SA w Krakowie

Pani z ochrony sama nie wiedziała, czy może mnie wpuścić do sądu czy nie. Odmówiła mi wstępu, a gdy zapytałam, czy na pewno nie może mnie wpuścić, poszła do jakiejś sali upewnić się, czy może mnie wpuścić w charakterze publiczności. Uzyskała odpowiedź negatywną. Na pytanie, czy potrzebuję mieć czyjąś zgodę na wstęp uzyskałam odpowiedź, że dla osób nie mających sprawy i nie znajdujących się na liście obowiązuje zakaz wstępu.

SR w Kwidzynie

Jedynie w 4 przypadkach na 30 prób naszym obserwatorom udało się dostać do budynku sądu, wejść na salę rozpraw i pozostać w niej przez cały czas trwania rozprawy. Co ciekawe, w 3 z tych przypadków miało to miejsce w sądach, w których teoretycznie wydano zarządzenia zezwalające na przebywanie w sądzie jedynie osobom zawiadomionym lub wezwanym na rozprawę. Być może stało się tak dlatego, że wolontariusze znając wokandy informowali, że udają się na konkretną sprawę i zostali uznani za osoby wezwane.

Ochrona spytała o godzinę rozprawy i salę, po weryfikacji w wokandzie zostałem wpuszczony bez dalszych formalności.

SR w Suchej Beskidzkiej

W 12 z 26 sądów, do których nasi obserwatorzy nie zostali wpuszczeni, obowiązywały zarządzenia zakazujące wstępu publiczności na salę rozpraw. W kolejnych 11 sądach ustalono zasady ograniczające, ale nie zabraniające wstępu publiczności. Przypomnijmy, że zaliczyliśmy do nich te sądy, w których teoretycznie można było wziąć udział w rozprawie w charakterze publiczności za zgodą prezesa sądu, przewodniczącego składu sędziowskiego lub innej osoby, a także te, w których ustalono limity osób mogących przebywać na sali sądowej. W żadnym z nich obserwator, który stawił się w sądzie i chciał z takiej możliwości skorzystać, nie został wpuszczony.

Chociaż w każdym z tych 11 przypadków obserwatorzy zostali poinformowani o konieczności uzyskania zgody na wejście do budynku, to w żadnym przypadku obserwator nie uzyskał takiej zgody *ad hoc* składając w praktyce ustny wniosek ochronie lub pracownikowi BOI. Pracownicy ochrony nie zawsze potrafili też udzielić informacji, w jaki sposób taką zgodę można uzyskać:

Ochrona nie potrafiła wytłumaczyć, jak wygląda procedura uzyskania zgody Dyrektora/Prezesa na wejście do sądu.

SR w Koninie

Na moje zapytanie o to, jak się umówić, ochroniarz odesłał mnie do Biura Obsługi Interesanta. Pani która je obsługiwała nie wiedziała jak mi pomóc, zastaniając się brakiem procedur, i tym, że jestem pierwszą osobą która chciała być obserwatorem, dała mi numer do infolinii sądu, ale nie dała gwarancji, że mi pomogą.

SR dla Wrocławia-Krzyków we Wrocławiu

Co warte odnotowania, ochrona bywała bardziej nieustępliwa, niż mogłoby to wynikać z oficjalnych dokumentów dotyczących organizacji pracy sądu:

Ochrona stwierdziła, iż żaden "widz" nie otrzyma zgody Prezesa/Dyrektora Sądu ze względu na epidemię mimo takiej możliwości w zarządzeniu.

SO w Koninie

Na drzwiach wejściowych do WSA wisi zarządzenie Prezesa, które dopuszcza udział publiczności. Ochroniarz stwierdził, że mają instrukcje wewnętrzne, żeby mimo wszystko wpuszczać tylko strony i pełnomocników - publiczności nie (!).

Wojewódzki Sąd Administracyjny w Krakowie

Płynie z tego wniosek, że sądy w których zarządzenia prezesów teoretycznie tylko ograniczają liczbę publiczności, bywają w praktyce zupełnie niedostępne i nie jest w nich przestrzegany art. 45 Konstytucji RP mówiący o jawnym rozpoznaniu sprawy i publicznym ogłoszeniu wyroku na równi z tymi, w których zakaz wstępu został wyrażony w zarządzeniu wprost.

Wśród pozostałych przypadków dwie odmowy wejścia do budynku sądów miały miejsce w sądach, w których wydane zarządzenia nie zawierały zapisów mogących przełożyć się na sytuację publiczności, a jeden w sądzie, gdzie zarządzenia z nowymi zasadami pracy sądu nie udało nam się na stronie internetowej znaleźć, a więc najprawdopodobniej w ogóle go nie wydano. To także bardzo niepokojące, ponieważ generalnie brak zapisów dyskryminujących publiczność lub brak zarządzenia klasyfikowaliśmy jako pozytywny znak tego, że dostęp publiczności do danego sądu nie jest ograniczany. W praktyce okazuje się jednak inaczej, a zakaz wstępu dla osób niewzwananych obowiązuje w nich bez jakiegokolwiek podstawy prawnej¹¹.

---

¹¹ Zob. art. 42 Ustawy z dnia 27 lipca 2001 „Prawo o Ustroju Sądów Powszechnych”, który wskazuje, że sądy rozpoznają i rozstrzygają sprawy w postępowaniu jawnym, a rozpoznanie sprawy na

Dostępność informacji na sądowych stronach internetowych

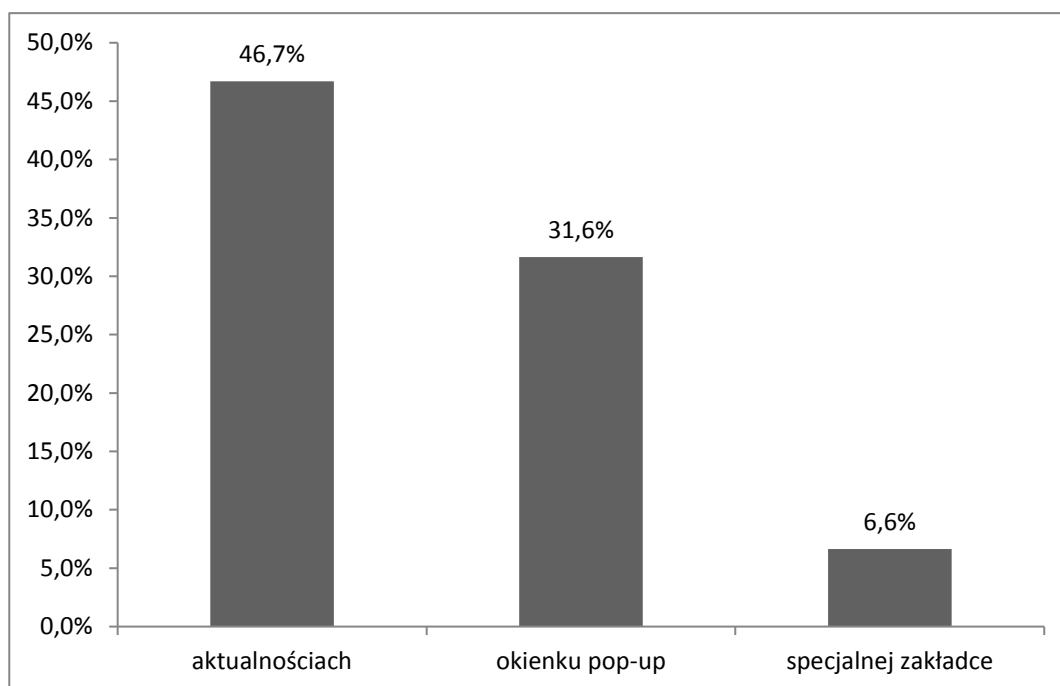
Wprowadzone w marcu ograniczenia pracy sądów oraz zasady społecznego dystansowania się sprawiły, że dostępność informacji na stronach internetowych sądów stała się jeszcze bardziej istotna niż zwykle. Strony postępowań, pełnomocnicy, świadkowie, publiczność oraz pozostali interesanci potrzebują bowiem dowiedzieć się nie tylko tego, czy ich rozprawa widnieje na wokandzie, ale przede wszystkim jak przygotować się do wizyty w sądzie w tak nietypowych warunkach, jakich procedur kontroli bezpieczeństwa należy się spodziewać, czy do sądu można udać się z osobą towarzyszącą, czy będzie można poczekać na rozprawę w budynku i tak dalej.

Chcąc sprawdzić, na ile intuicyjnie uda się nam dotrzeć do potrzebnych informacji na stronach internetowych sądów, odwiedziliśmy każdą z nich i krok po kroku weryfikowaliśmy ich zawartość. Okazało się, że z zasady funkcjonowania sądów w czasie epidemii – w formie innej niż oficjalne zarządzenia – znajdują się na 54,1% (212 z 392) sądowych stron internetowych. Sprawdziliśmy, czy po wejściu na stronę internetową sądu ukaże nam się wyskakujące okienko (pop-up) zawierające te informacje – działo się tak w 31,6% (121) przypadków. Następnie zwróciliśmy uwagę, czy na stronie znajduje się odrębna zakładka dotycząca zasad obowiązujących w sądzie w związku z COVID-19 – zakładki takie znaleźliśmy jedynie na 6,6% (26) stron. W poszukiwaniu tych informacji udaliśmy się także do działu Aktualności, który znajdziemy na stronie internetowej każdego sądu – zawierało je 46,7% (183) z nich. Przeszukując strony internetowe sądów zwracaliśmy uwagę na to, czy zamieszczone informacje odnoszą się w jakikolwiek sposób do udziału publiczności w jawnych rozprawach sądowych w czasie pandemii. Udało się je odnaleźć wśród informacji udostępnianych na stronach internetowych zaledwie 12,8% (50) sądów.

---

posiedzeniu niejawnym lub wyłącznie jawności postępowania jest dopuszczalne jedynie na podstawie przepisów ustawy.

Wykres 4. Informacja o zasadach działania sądu w czasie pandemii COVID-19 została umieszczona w (N=392):

Podsumowanie

Niniejszy raport zawiera wyniki monitoringu przestrzegania w Polskich sądach zasady jawności postępowania sądowego i publicznego ogłoszenia wyroku po odwieszeniu biegu terminów procesowych Ustawą z dn. 14 maja 2020, czyli tzw. Tarczą Antykryzysową 3.0. Motywacją do podjęcia się zbadania tego problemu przez Fundację Court Watch Polska było skierowanie do prezesów sądów 18 maja 2020 pisma przez Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości dr Annę Dalkowską (syg. DNA-II.510.20.2020), w którym „Zakazuje się wstępu do budynków sądów osób innych niż wzywane do udziału w posiedzeniu lub też wykazujące inną niezbędną potrzebę” oraz „Rekomenduje się wydanie przez prezesów sądów zarządzeń uniemożliwiających lub ograniczających dostęp publiczności do sal rozpraw”.

Zespół badaczy i wolontariuszy Fundacji Court Watch Polska przeanalizował zarządzenia prezesów sądów zawierające wytyczne dla organizacji pracy sądu oraz informacje na stronach internetowych sądów przeznaczone dla interesantów. Praktyka realizacji prawa do publicznego procesu została także przetestowana w wybranych 30 sądach poprzez wizytę obserwatora Fundacji.

Wnioski

Zdecydowana większość prezesów sądów (94%; 370 z 392) wydała zarządzenia zmieniające zasady dostępu do budynków sądów. W treści zarządzeń większości sądów (88%; 345 z 392) znajdują się zapisy ograniczające wstęp publiczności. W co trzecim sądzie (35%; 139 z 392) wykluczono udział publiczności w jawnych rozprawach i posiedzeniach sądu.

Wyniki wizyt w 30 sądach pokazały, że w praktyce dostęp publiczności bywa niemożliwy nie tylko w sądach, gdzie obowiązują oficjalne zakazy, ale także tam, gdzie jest on przewidziany lub zarządzenia milczą na temat ograniczeń.

Chociaż utrudnienia wstępu publiczności nie dotyczą wszystkich sądów, to z uwagi na powszechność tego zjawiska oraz wsparcie ze strony Ministerstwa Sprawiedliwości, możemy mówić aktualnie nie tylko o zagrożeniu, ale o systemowym łamaniu prawa do publicznego procesu w Polsce.

Konsekwencje tej sytuacji są bardzo poważne. Z prawnego punktu widzenia jest to niezgodne ze standardami prawa do sądu i rzetelnego procesu wynikającymi nie tylko z art. 45 polskiej Konstytucji, ale także z art. 6 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka¹² i art. 14 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych¹³.

---

¹² Zob. np. wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dn. 14.11.2000 w sprawie Riepan vs. Austria (skarga nr 35115/97), gdzie Trybunał (w pkt. 29) stwierdza, że publiczny charakter procesu nie może być jedynie teoretyczny. Publiczność oraz media muszą mieć możliwość dowiedzenia się kiedy i gdzie odbywa się rozprawa, ale także móc faktycznie śledzić jej przebieg.

¹³ Komitet Praw Człowieka w sprawie nr CCPR/C/39/D/215/1986 van Meurs vs. Holandia (w pkt. 6.1) stwierdził, że: „Obowiązkiem państwa jest, aby rozprawa była jawna niezależnie od tego, czy strony wyrażą taką wolę. Zarówno ustawodawstwo krajowe, jak i praktyka sądowa muszą przewidywać możliwość udziału członków społeczeństwa, jeżeli tylko wyrażą oni taką chęć”.

Brak publicznego ogłoszenia wyroku skutkować może uznaniem go za nieistniejący¹⁴. Z punktu widzenia interesów obywateli ograniczenie dostępu publiczności i mediów do sądów uniemożliwia sprawowanie społecznej kontroli władzy publicznej w obszarze wymiaru sprawiedliwości. Może także negatywnie wpływać na poziom zaufania stron i opinii publicznej do bezstronności i rzetelności rozstrzygnięć wydanych przez sądy w warunkach łamania jednej z podstawowych zasad postępowania sądowego tj. zasady jawności. Utrzymujące się lekceważenie zasady publiczności procesu może ponadto rzutować na społeczną ocenę przywiązania władzy sądowniczej do praw obywateli, a co za tym idzie podkopywać zgeneralizowane zaufanie do niej w społeczeństwie. Jest to więc sytuacja z wielu punktów widzenia negatywna i należy jej przeciwdziałać.

Rekomendacje

Swoje zalecenia powinno zmienić Ministerstwo Sprawiedliwości (apelowaliśmy o to już 23 maja¹⁵). Zarządzenia zakazujące i mogące uniemożliwić udział publiczności powinni zmienić prezesi sądów. Dopuszczalne jest w naszej ocenie co najwyżej ograniczenie maksymalnej liczby osób zasiadających na ławach dla publiczności (z uwagi na konieczność zachowania odpowiedniego dystansu). W salach, w których przestrzeń dla publiczności jest zbyt mała, posiedzenia jawne w ogóle nie powinny

---

¹⁴ W postanowieniu z dnia 9 czerwca 1999 r. w sprawie II AKo 113/99 Sąd Apelacyjny w Gdańsku stwierdził, że: „Jeśli nie doszło do *publicznego odczytania* przyjąć można, że ogłoszenie wyroku nie miało miejsca lub co najmniej, że ogłoszenie to nastąpiło w sposób nieprawidłowy, wadliwy. Wyrok staje się obowiązujący nie z chwilą sporządzenia go na piśmie czy nawet podpisania przez skład orzekający, lecz z chwilą ogłoszenia (wiąże przecież w takim kształcie, w jakim został ogłoszony). Brak ogłoszenia wyroku lub równoważne z nim ogłoszenie w sposób nieprawidłowy stanowią najpoważniejsze naruszenia prawa”. W postanowieniu z dnia 17 listopada 2005 r. w sprawie I CK 298/05 Sąd Najwyższy stwierdził, że „Wyrok podlegający ogłoszeniu, a nieogłoszony, jest wyrokiem nieistniejącym w znaczeniu prawnoprocesowym”. Przy czym z uzasadnienia wynika, że SN ma na myśli ogłoszenie, które jest dostępne dla publiczności: „Celem ogłoszenia wyroku jest poinformowanie stron, innych uczestników postępowania i wszystkich zainteresowanych jego wynikiem o treści wyroku. Brak ogłoszenia nie tylko oznacza, że cel ten nie został spełniony, ale oznacza także pogwałcenie zasady jawności postępowania, która wymaga, żeby nawet wówczas, gdy posiedzenie odbyło się przy drzwiach zamkniętych, ogłoszenie orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie odbyło się publicznie (art. 9 i 154 § 2 k.p.c.)”. Podobnie: Orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 24 września 1935 r. II C 944/35, Orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 15 marca 1937 r. II C 2846/36.

¹⁵ Zob. <https://courtwatch.pl/zaangazuj-sie/podpisz-list-otwarty/>

być przeprowadzane. Uzasadnione jest także upowszechnienie dostępu publiczności do jawnych rozpraw i posiedzeń przez środki komunikowania się na odległość oraz wydanie nowych instrukcji pracownikom ochrony, aby nie zdarzały się przypadki nieuzasadnionej odmowy wstępu do sądu publiczności.

O Fundacji Court Watch Polska

Fundacja Court Watch Polska prowadzi badania, monitoringi i działania edukacyjne mające na celu poprawę jakości służby jaką pełnią w Polsce sądy i doprowadzenie do wzrostu społecznego zaufania do wymiaru sprawiedliwości. Główną metodą działań Fundacji jest „Obywatelski Monitoring Sądów” w ramach którego już ponad 3 tysiąca wolontariuszy odwiedziło swoje lokalne sądy i przekazało Fundacji ponad 40 tysięcy obserwacji rozpraw.

Kontakt do Fundacji:

Fundacja Court Watch Polska

ul. Moniuszki 5/8, 87-100 Toruń

www.courtwatch.pl

info@courtwatch.pl

Raport powstał dzięki wsparciu Darczyńców. Jeśli chcesz zostać jednym z nich i wspierać działania Fundacji Court Watch Polska wejdź na stronę www.courtwatch.pl/wesprzyj